

عنوان مقاله : نگرشی به «شرح شطحیات»

نویسنده : عظامحمد رادمش

مأخذ : کیهان فرهنگی، س هفدهم، ش ۱۷۲، (بهمن ۱۳۷۹)

شرح شطحیات روز بهان بقلی شیرازی (صوفی و عارف نامدار قرن ششم هجری) از امهات کتب صوفیه است. او را بقلی از آن باب گویند که پدرش ابونصر و شاید خود او دکان سبزی فروش داشت و از آن روی که در شطحیات مشهور بود او را شیخ شطاح و شطاح فارس هم گفته‌اند.

روزبهان شطحیات را به زبان عربی نوشت و آن را «منطق الاسرار ببيان الانوار» نامید و بعدها بنابه توصیه بعضی از مریدان شرحی بر آن نوشت که به شرح شطحیات موسوم گشت.

روزبهان در این کتاب کوشیده است تا حقایق عرفانی را که به زبان شطح جاری بود و قشریون آن را نشانه کفر والحاد و دعوی نبوت می دانستند، گردآوری و شرح کند و نشان دهد که در طریقه صوفیه «منی» و «تویی» محلی از اعراب ندارد.

این کتاب در ۵۴۵ فصل و یک مقدمه و یک خاتمه تدوین یافته، از لحاظ موضوع و روش کار و زوایه دید نویسنده و فصل بندی و نظام فکری و منطق حاکم بر متن، کم نظیر و از جنبه خلاقیت و حدود ابتکار منحصر به فرد است. شیخ شطاح در این کتاب به توضیح و تأویل سخنان شورانگیز و رمزی صحابه و اولیا می پردازد: شطحی را از مشاهیر بیان می کند، تفسیر آن را زیر عنوان «قال» می آورد، سپس با خطاب جانان! عاشقا! دلبر! ای شیر! ای عیار! ای مرغ جان... با مناجات و حکایاتی از مقربان و احادیث نبوی به گشودن و بسط کلام اقدام و مفاهیم عالی را روشن می کند. نثر کتاب پرشور، و در بسیاری موارد به صنایع بدیعی آراسته است.

عنوان مقاله : مروری بر فتیان و فتوت نامه‌ها

نویسنده : فاطمه علاقه

مآخذ : فصلنامه فرهنگ، ش ۲۵-۲۶، (بهار و تابستان ۱۳۷۷)، ص

۲۹۵ تا ۳۱۸

در این مقاله، سیر آیین جوانمردی از دیرباز تا به امروز بررسی شده است. آیین جوانمردی را به آدم ابوالبشر نسبت داده‌اند. در عرب پیش از اسلام، دو فضیلت سخاوت و شجاعت از ارکان اصلی فتوت به شمار می‌رفت. نویسنده پس از برشمردن صفات فتیان، خاستگاه فکری این گروه را کشور ایران دانسته است.

عیاران، مردانی در زمره جوانمردان: در قرنهای نخستین اسلام، به ظاهر فتیان همان توده‌های برخاسته از مردم بودند که به همیاری یاران خویش کمر همت بر میان بسته، شهرها را از دستبرد بیگانگان رهایی می‌بخشیدند و هم از این رو آنان را عیار (مصحف و اژه فارسی ایار) می‌نامیدند.

جنبه‌های اجتماعی عیاران: یکی از وجوه بسیار مهم تاریخ اجتماعی ایران، رواج آیین جوانمردی و تشکیل جمعیت‌های فتیان است. این آیین، یادگار دوره‌ای است که ایرانیان علیه بیدادگری و نژادپرستی امویان به اعتراض برخاستند. در دوره‌های بعد، صفاریان نیز که علم استقلال برافراشتند، از فتیان بودند.

رابطه تصوف و فتیان: از آغاز تصوف در ایران - که آن نیز پرخاشی در برابر مسائل اجتماعی بود - بزرگان صوفیه همواره تصوف را برای خواص و جوانمردی را برای عموم می‌دانستند و هر دو را با هم ترویج می‌کردند؛ چنانکه سه تن از بزرگان مشایخ ایران، از سران فتیان و جوانمردان بوده‌اند.

فتیان و سیاست: بارها اتفاق افتاده است که کارفتیان بالاگرفته و با اقبال خواص و رجال سیاسی روبه رو شده است. پیوستن الناصر لدین الله، خلیفه عباسی، و سلطان ملک طاهر بن بیبوس بندقداری، پادشاه مصر، و نیز در زمان صوفیه پیوستن قزلباش به فتیان نمونه‌ای از آن است.

اهل ملامت و فتیان: فتیان نیز چون ملامتیان بر اخلاص در عمل و دوری از ریا

می‌کوشیدند و بتدریج، طریقه اهل ملامت باسنتهای فتوت پیوند خورد. بعدها، قلندران نیز مانند آنان در ترک لباس اهل تصوف و دوری از شکل و شمایل که آنان را معبود خلایق کند، مُصّر بودند؛ اما طریقه آنان و هم روش فتیان، خود آداب و هیأت ویژه‌ای پیدا کرد که در نتیجه، آنها نیز مانند صوفیه به رؤیت خلق و انحراف از اصل کشیده شدند.

آیین جوانمردی و ورزش باستانی: چون فتوت خوی پهلوانان ایران بود، پس از رواج تصوف اسلامی در ایران، ورزش باستانی به تصوف آمیخته شد؛ به طوری که تنی چند از صوفیان، از پهلوانان بنام گردیدند که بزرگترین آنها، پهلوان محمود پوریای ولی است. اصولی که ورزش باستانی از آن مایه گرفته، پاره‌ای از آداب عیاران است.

در پایان این مقاله، نویسنده هشت فتوت نامه زیر را به اختصار معرفی کرده است: فتوت نامه شهاب الدین عمر سهروردی (رساله یکم)؛ رساله دوم سهروردی؛ فتوت نامه عبدالرزاق کاشانی؛ فتوت نامه شمس الدین آملی؛ فتوت نامه نجم الدین زرکوب؛ فتوت نامه درویش علی بن یوسف کرکهری؛ فتوت نامه میرسید علی همدانی و فتوت نامه سلطانی.

عنوان مقاله: بهشت عارفان

نویسنده: زهره موسوی

مأخذ: کیهان فرهنگی، س هفدهم، ش ۱۷۱، (دی ماه ۱۳۷۹)، ص

۲۶ تا ۳۰

در این مقاله، نویسنده با استناد به متون نظم و نثر عرفانی، تعبیر عارفان از بهشت و نعمتهای آن را بررسی کرده است. بهشت پاداشی است که خداوند به بندگان نیک خود وعده کرده است. ویژگیهای بهشت در قرآن کریم با تشبیهات محسوس و عینی بیان شده است. این تشبیهات، به تعبیر عارفان، برای ملموس شدن نعمتهای معنوی و حقیقی است؛ نعمتهایی که جز به وساطت این گونه تشبیهات حسی، به

طریق دیگری توصیف نمی‌شود. از نظر عارفان، حوران بهشتی، در واقع تجلی صفات الهی و فاقد جسم و حس هستند.

عارف، عبادت حق را از آن جهت انجام می‌دهد که او را مستحق عبادت می‌داند. عارف بلند همت کمال طلب، بهشت را چیزی نمی‌انگارد؛ بلکه چون وعده معشوق است و نردبانی است که وی در راه عاشق نهاده تا او را به وصال و لقای خویش برساند، آن را می‌پذیرد و ارج می‌نهد. بسامردانی که از منزل ترس جهنم و شوق به بهشت فراتر می‌روند تا به منزل دوستی خدا فرود آیند. در آثار صوفیان به جنات متعددی برمی‌خوریم که عالیترین و شریفترین آنها «جنات محبان» است که از آن دوستان خداوند است و حضرت مصطفی (ص) از آن خبر داده است.

عنوان مقاله : مکاشفات رضوی (وارسی یک کتاب)

نویسنده : سعید هندی

مآخذ : فصلنامه آینه میراث، سن سوم، شماره ۱ [پیاپی ۹]، (تابسان ۷۹)،

ص ۳۹ تا ۴۲

مکاشفات رضوی نام یکی از ده‌ها شرحی است که به منظور باز نمودن و روشن کردن غرض برخی از ابیات مثنوی به رشته تحریر در آمده است. شارح این اثر «مولوی محمدرضا ملتانی لاهوری» متعلق به سده یازدهم ه. ق است. در بیشتر جاهای کتاب، پیش از شرح، نقدی کوتاه از داستان مورد نظر بازگو شده و منظور و هدف مولوی را ارائه داده است.

نثر شارح - بسان غالب هندیان پارسی نویس - ساده، روان، خوشخوان و دور از تکلف و تصنع و آرایه‌ها و پیرایه‌های گفتاری است.

مکاشفات رضوی به اهتمام کورش منصوری با استفاده از سه نسخه تصحیح شده، اما روی جلد این کتاب نامی از مصحح نیامده است! همچنین عیوب و نواقصی چند در نگارش این شرح جلب نظر می‌کند؛ از جمله: